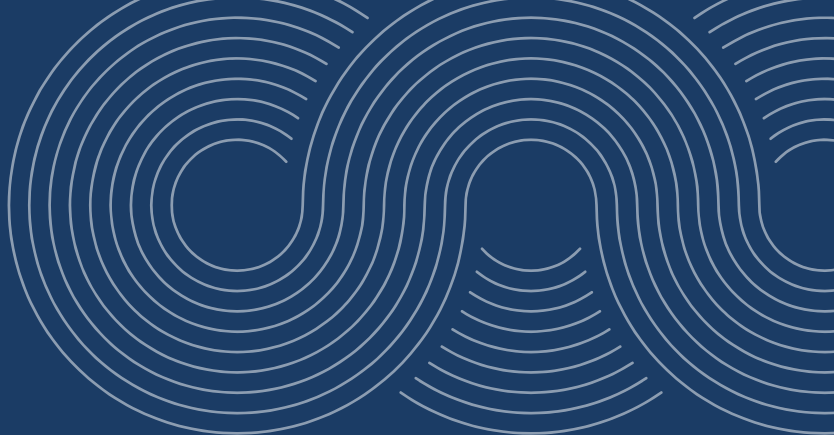

OPAS RIKOSTAUSTAISTEN NAISTEN PARISSA TEHTÄVÄÄN TYÖHÖN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON PALVELUISSA

Sisko Piippo
Elli Jutila
Teija Karttunen

SISÄLTÖ

1

JOHDANTO

Alkusanat	1
Naiserityisyydestä ja traumasta	2
Traumainformoitu lähestymistapa	4
Työntekijä ja työyhteisö trauman kohtajina	6
Palvelupolkukuvaus	7

2

TRAUMAINFORMOITU TILANNEARVIO

Asiakkaaksi ohjautumassa rikostaustainen nainen	9
Turvallisuudesta puhuminen	10
Väkivallan puheeksiotto	11
Turvasuunnitelma	14
Monialainen yhteistyö Pirkanmaan hyvinvointialueella	15

3

KIINNIPITÄVÄ KOHTAAMINEN

Kohtaaminen tapaamistilassa	17
Kohtaaminen käytännöissä	18
Työntekijän reflektio haastaviksi koetuissa kohtaamisissa	20

4

PALVELUN PÄÄTTÄMINEN

Asiakas ei halua palvelua, haluaa lopettaa tai katoaa	22
Asiakas jatkaa muualla	24
Palvelutarvetta ei enää ole	25
Päätämisen muistilista	26
Kirjallisuus	27

1 JOHDANTO

Alkusanat

Tämä opas käsittelee sosiaalipalveluissa tehtävää työtä rikostaustaisten naisten parissa. Opas on tehty Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa tutkimushankkeessa *Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen* (RITA). Tutkimushankkeessamme olemme tutkineet rikostaustaisten naisten elämänsä elämässä olleita traumakokemuksia ja niiden välittymistä heidän palveluntarpeisiinsa.

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedämme, että työ haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien, kuten naisvankien, kanssa pitää sisällään omia erityispiirteitään ja edellyttää työntekijältä sensitiivisyyttä, traumatietoisuutta sekä ymmärrystä sen vaikutuksista asiakkaan elämään. Oppaan orientaatio pohjautuu traumatietoiseen ja nais erityiseen viitekehykseen ja se on osa Innokylän syksyllä 2024 julkaistavia koulutusmateriaaleja. Suosittelemme hyödyntämään kyseisiä materiaaleja tämän oppaan käytön tukena. Oppaan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä naisvankien elämässä olevista palvelutarpeista, auttaa niiden tunnistamista, antaa välineitä keskusteluun turvallisuudesta sekä vaikeiden asioiden puheeksiottoon palveluprosessin eri vaiheissa.

Aluksi taustoitamme lyhyesti nais erityisyyden ja traumatietoisuuden käsitteitä sekä traumainformoidun lähestymistavan lähtökohtia. Seuraavaksi esittelemme palvelupolkukuvauksen aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä Pirkanmaan hyvinvointialueella. Palvelupolkukuvauksella on tehty rikostaustaisten naisten parissa tehtävän työn näkökulmasta. Palvelupolkukuvauksen sisältöä avaamme kolmen temaattisen osion, traumainformoidun tilannearvion, kiinnipitävän työtteen ja asiakkuuden päättämisen kautta. Sisältöjen suunnittelutyö on pohjautunut työpajatyöskentelyyn Pirkanmaan hyvinvointialueen henkilöstön ja kokemusasiantuntijan kanssa ja siinä on hyödynnetty aihetta koskevaa tutkimustietoa. Oppaan tarkoitus ei ole ohjeistaa traumojen avaamista ja käsittelyä, vaan tukea vaikeista elämänsäkokemuksista kertovan asiakkaan ja hänen elämänsätarinansa kohtaamista ja kuulemista aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön organisaatioissa, joissa perustehtävä ei liity terapeuttiin.

Organisaation perustehtävästä riippuen asiakkaan ja työntekijän kohtaaminen voi olla kertaluonteinen tapaaminen tai osa pidempiaikaista asiakkuutta ja suunnitelmallista työtä. Toisinaan myös juuri alkaneet asiakkuudet saattavat päättyä äkillisesti ja yllättäen. Tämä korostaa jokaisen kohtaamisen tärkeyttä, koska jo yhdellä onnistuneella kohtaamisella on mahdollista luoda asiakkaalle tunnekokemus siitä, että hänen asiansa on tärkeä ja häntä kuunnellaan. Toivomme, että oppaan palvelupolkukuvauksista luetaan ja sovelletaan joustavasti, omaan työhön sopivalla tavalla.

Elokuussa 2024 Jyväskylässä ja Helsingissä

Sisko Piippo, Elli Jutila & Teija Karttunen

sekä RITA-hankkeen muu tutkimusryhmä: Miisä Törölä, Ulla Salovaara ja Marjo Kuronen

Jyväskylän yliopisto, Helsingin yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto

Viittausohje: Piippo, S., Jutila, E. & Karttunen & T. (2024). Opas rikostaustaisten naisten parissa tehtävään työhön. RITA-tutkimushankkeen (Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen), Jyväskylän yliopisto, Helsingin yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto.

Naiserityisyydestä ja traumasta

Naiserityisyyden käsite korostaa naiseuteen liittyvien erityistarpeiden ja elämäkokemusten tunnistamista ja ymmärtämistä. Naiserityisyys sisältää myös ajatuksen naiseuden moninaisuudesta. Naiset eivät ole homogeeninen ryhmä, jolla on samat lähtökohdat ja samat palvelutarpeet. Sukupuolen rinnalla naisen tilanteeseen vaikuttavat myös muut sosiaaliset tekijät, kuten etninen tausta, ikä, toimintakyky sekä koulutus. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota naisten elinympäristöön ja siihen, miten konteksti muovaa naisten käsitystä omasta tilanteestaan ja avun hakemisen mahdollisuudesta. Tämä sisältää myös naisen perhedynamiikan ja suhteiden merkityksellisyyden huomioimisen.

Naiserityisyyden lähtökohtana on näkemys siitä, että naisten palvelutarpeen taustalla olevaan ilmiöön ja sen kohtaamiseen ja hoitamiseen liittyy jotakin naisille ominaista, sukupuolispesifiä, mitä sukupuolineutraalista lähtökohdista tapahtuva kohtaaminen saattaa sivuuttaa. Naiserityisyys kiinnittyy ajatukseen siitä, että yhteiskunnassa on olemassa sukupuolittuneita rooleja ja odotuksia, joista voi aiheutua syrjintää ja epätasa-arvoa. Tämä voi heijastua myös palvelujärjestelmään ja näkyä naisia syrjivinä ja stigmatisoivina toimintatapoina ja käytänteinä. Poiskäännyttämisen kokemukset avun hakemisen tilanteissa saattavat aiheuttaa epäluottamusta viranomaisjärjestelmää kohtaan ja vahvistaa tukeutumista vahingoittaviin suhteisiin, mikä puolestaan voi huonontaa naisten tilannetta entisestään.

Naiserityisyyteen yhdistetään voimaantumisen. Olemassa oleva tutkimustieto osoittaa rikostaustaisten naisten elämäkulussa esiintyvän usein kaltoinkohtelua, väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. Naiserityisyys työn lähtökohtana korostaakin toimintavalmiuksien vahvistamista ja naisen oikeutta tehdä itse omaa elämänsä koskevia päätöksiä. Naiserityisyyteen yhdistyy luontevasti myös traumainformoidun lähestymistavan lähtökohtia. Kokoavasti voidaan todeta, ettei nais erityisyys tarkoita ainoastaan toimintaa, jossa naiset työskentelevät naisten kanssa.

Trauman käsite on linkittynyt enimmäkseen psykiatrian ja psykologian tieteenaloille. Traumaattisessa tapahtumassa ihminen kokee uhkaavan tilanteen, joka aiheuttaa voimakasta avuttomuutta sekä pelkoa vahingoittumisesta ja omasta selviytymisestään. Kyseessä on tapahtumat ja tilanteet, jotka ovat niin järkyttäviä, että ne ylittävät yksilön tai yhteisön psyykkisen sietokyvyn. Esimerkkejä tällaisista tilanteista ovat onnettomuudet, kidutus, rikoksen uhriksi joutuminen sekä pitkäaikainen altistuminen koulukiusaamiselle, väkivallalle tai kaltoinkohtelulle. Trauma voi johtaa monenlaisiin vaikutuksiin ja haittoihin, jotka ilmenevät yksilön psyykkisessä, sosiaalisessa ja fyysisessä toimintakyvyssä, ja näiden vaikutusten kesto ja vakavuus voivat vaihdella.

Huomioiden kansainvälisen tutkimuskeskustelun ja käytännön kehittämistyön havainnot koskien haasteita termin "traumainformoitu" käsitteellistämisen ja operationalisoinnissa käytämme tässä tutkimus- ja kehittämishankkeessa termiä *traumatietoinen* kuvaamaan työntekijöiden ja työyhteisön tietoisuuden lisääntymistä traumaista ilmiönä, niiden seurauksista ja heijastumisesta asiakkaan kohtaamiseen. *Traumasesitiivisyys* puolestaan viittaa traumaan koskevan tiedon soveltamiseen kohtauksissa ja käytännöissä sekä esimerkiksi työyhteisön kouluttautumiseen. Traumainformoitua työtä ja käytäntöjä (care, practice) voidaan jäsentää jatkumona, jonka alkupisteenä on traumatietoisuuden edistäminen. (esim. Wall ym. 2016; Sweeney & Taggart 2018; Asmussen ym. 2022; Bargeman ym. 2022.) Termiä traumainformoitu käytämme sellaisissa materiaalien osioissa, kun keskeisenä alkuperäisenä lähteenä on käytetty SAMHSA (2014) mukaista jäsentelyä ja määrittelyä.

Tässä tutkimushankkeessa ja oppaassa olemme kiinnostuneita ymmärtämään trauma ja siihen liittyviä ilmiöitä sosiaalisten, rakenteellisten ja kulttuuristen tekijöiden näkökulmasta. Tutkimukset osoittavat, että traumaattiset kokemukset ilmenevät rikostaustaisten naisten elämässä yleisinä ilmiöinä. Tutkimushankkeemme alustavien tulosten, kehittämisvaiheessa tehtyjen havaintojen sekä aikaisemman tutkimuksen näkökulmasta voisi olla perusteltua edistää ja vahvistaa traumoihin ja nais erityisyyteen liittyvää teoreettista ja käytännöllistä osaamista.

TRAUMAINFORMOITU LÄHESTYMISTAPA

Periaatteet & käytäntö

TURVALLISUUS I

(1) Fyysinen: Missä asiakasta tavataan ja voiko asiakas vaikuttaa paikan valintaan? Millaisessa tilassa asiakasta tavataan? Voiko asiakas valita itse istumapaikkansa? Miten tila on sisustettu: miten läheisyyttä/etäisyyttä toisiin voi säädellä esimerkiksi tuolien asettelulla tai onko tilassa suljettuja, lukittuja ovia? Voiko joku tulla yllättäen sisään asiakkaan huomaamatta? Miten varmistetaan rauhallinen tila tapaamiselle? Miten yleisiä vastaanottotiloja ja -käytäntöjä voidaan muokata siten, että ne välittävät turvallisuutta ja rauhallisuutta?

TURVALLISUUS II

(2) Psykologinen ja emotionaalinen: Miten asiakas otetaan vastaan ja miten muodostuu kokemus siitä, että on tervetullut? Työntekijän vakaa ja ennakoitavissa oleva toiminta ja rauhallinen olemus edistävät turvallisuuden tunnetta. Tietoinen huomion kiinnittäminen kieleen, äänensävyyn, käytettyihin ilmaisuihin. Millaiset asiat, teemat tai tilanteet aiheuttavat asiakkaassa kielteisiä reaktioita tai vetäytymistä? Onko näitä mahdollista välttää, ennakoida tai helpottaa, jotta asiakkaalla säilyy tunne turvasta ja tilanteen kontrollista? Rauhallinen kysymysten esittäminen, tilan ja antaminen vastaamiselle ja nykyhetkeen kiinnittävien kysymysten esittäminen (tapaamisen lopulla) edistävät turvallisuutta.

LUOTETTAVUUS JA LÄPINÄKYVYYS I

Kuvataan ja kerrotaan selkeästi ja avoimesti, mitä tehdään, kuka tekee, miksi ja milloin tai miksi jotakin asiaa kysytään. Selkeät informointikäytännöt siitä, miten asiakasta koskevia tietoja käsitellään, luovutetaan ja jaetaan. On tärkeää avata eri toimijoiden roolit, tehtävät, vastuut ja velvollisuudet konkreettisella tavalla. Luottamusta vahvistavat asiakkaiden ja työntekijöiden väliset selkeät rajat. Aikataulujen noudattaminen työntekijöiden osalta, mahdollisesti annettavien lupauksen pitäminen ja työntekijöiden oma-aloitteinen vastuunotto mahdollisissa työntekijään/organisaatioon liittyvissä poikkeamissa.

LUOTETTAVUUS JA LÄPINÄKYVYYS II

Miten asiakkaille kuvataan ja avataan kirjaamiskäytännöt ja miten asiakasta osallistetaan tähän? Ovatko asiakkaiden nähtävillä avoimesti esimerkiksi omavalvontasuunnitelma tai asiakkaiden asiointia tai palvelua koskevat käytännöt? Miten työntekijät tavoittaa ja miten palveluista tiedotetaan? Onko viestintä selkokielistä ja onko asiakkaille saatavissa visualisoitua materiaalia? Muistilistojen tai kuvallisen informaation jakaminen voi helpottaa asiakasta (kuormitus, muisti, kriisitilanteet) ja lisätä tunnetta avoimuudesta.

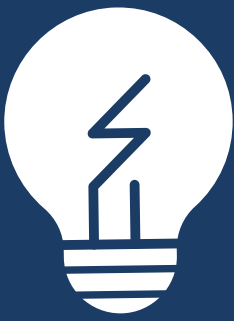
VAPAAEHTOISUUS JA YHTEISTYÖ

Miten asiakasta konkreettisesti osallistetaan päätöksentekoon? Miten asetetaan tavoitteita asiakaslähtöisesti, hänelle sopivalla tavalla ja arvioidaan niitä? Mikä on asiakkaan näkökulmasta tärkein tavoite? Miten asiakkaan palaute huomioidaan konkreettisesti? Mihin asioihin ja miten asiakas voi vaikuttaa palvelussa ja miten tästä asiakasta informoidaan? Miten asiakkaalle annetaan tietoa eri vaihtoehtoista? Miten työntekijä jakaa ammatillista tietoaan asiakkaan kanssa? Miten eri käytännöt ja vuorovaikutuksen tavat edistävät asiakkaan kokemusta vapaaehtoisuudesta ja yhteistyöstä (kontrollin, koskemattomuuden, tilanteen hallinnan tunne)?

VOIMAANNUTTAMINEN

Mitä ovat asiakkaan kyvyt, vahvuudet ja voimavarat, miten ne osoitetaan asiakkaalle ja kommunikoidaan ääneen? Miten asiakkaalle annetaan myönteistä palautetta (pienet onnistumiset)? Millaiset työtavat tukevat asiakkaan coping -kykyjä, resilienssiä ja ongelmanratkaisutaitoja? Miten työntekijä välittää toivoa ja asiakkaan onnistumiseen uskomista?

HISTORIATIETOISUUS, SUKUPUOLI- JA KULTTUURISENSITIIVISYYS

Asiakkaan kulttuurisen taustan ja siihen liittyvien tekijöiden huomiointi ja kunnioittaminen. Miten työyhteisössä tunnustetaan mahdolliset ennakkoluulot tai väärinkäsitykset eri asiakasryhmiin tai kulttuureihin liittyen? Miten työssä huomioidaan sukupuoleen liittyvät kysymykset, asiakkaiden identifioituminen ja kokemukset? Asiakkaiden eri muotoisen syrjinnän kokemusten huomiointi ja niihin liittyen rakenteellisten tekijöiden tunnistaminen osana traumakokemuksia. Millaisia historiallisia traumoja ja kontekstitekijöitä asiakkaiden tilanteisiin ja heidän yhteisöihinsä voi heijastua?

VERTAISTUKI

Rohkaistaan ja kannustetaan asiakasta hyödyntämään vertaistukea yhtenä tuen mahdollisuutena. Vertaistuki voi tuottaa samaistumisen, jaetun ymmärryksen ja voimaantumisen kokemuksia, vähentää stigman tunnetta, lieventää häpeää ja edistää toiveikkuutta onnistumisesta. Miten ja milloin työskentelyn tukena voidaan hyödyntää vertaistukea tai kokemusasiantuntijuutta? Miten asiakkaita voidaan ohjata vertaistuen piiriin? Miten näistä tukimahdollisuuksista on saatavilla tietoa helposti ja asiakaslähtöisesti?

"MITÄ SINULLE ON TAPAHTUNUT?"
"MITÄ SINÄ TÄSSÄ TILANTEESSA
TARVITSET?"
"MITÄ VOIMME VAHVISTAA JA TUKEA?"

Työntekijä ja työyhteisö trauman kohtaajina

Miten työyhteisö voi toimia traumatietoisesti siten, että muodostuu työntekijöille turvallinen, kannatteleva, emotionaalista tukea tarjoava työyhteisö?

Trauma ja työ

Työntekijä

Työntekijän henkilöhistoria, siinä kehittynyt säätelykyky, sopeutuminen ja ihmissuhteissa olemisen tapa

Työntekijän elämäntilanne nyt ja sen tapahtumat (ml. kriisit, traumat)

Työtehtävät

Työssä tapahtuva altistuminen traumoille asiakkaiden tilanteiden ja kohtaamisten myötä (toistuva, pitkäkestoisuus)

Työssä suoraan koettu uhka tai väkivalta

Organisaatio

Organisaatiota kehystävät rakenteet ja toimintaehdot osana työntekijöiden kokemuksia ja työn traumasäilyttäjä

Organisaatiokulttuurin kyky tunnistaa, suhtautua ja käsitellä työhön sisältyvää traumaa ja työntekijöiden kokemusta

Sijaistraumatisoituminen, myötätuntouupumus, työhyvinvointi, työuupumus, työssä jaksaminen, työhön sitoutuminen

Selkeät rakenteet organisaation toiminnassa ja asiakkaiden kohtaamisessa edistävät turvallisuuden tunteen muodostumista sekä työntekijälle että asiakkaalle trauman rikkoessa sekä rajoja että aikakäsitystä.

TYÖNTEKIJÄÄ TUKEE

- Organisaatiokulttuuri, jossa johtaminen ja rakenteet vastaavat työntekijöiden turvallisuuden, suojelun ja hyvinvoinnin tarpeisiin.
- Organisaatiokulttuuri, jonka rakenteet ja johtaminen lieventävät uhan, pelon ja reaktiivisen käyttäytymisen aktivoitumista.

TYÖNTEKIJÄÄ EI TUE

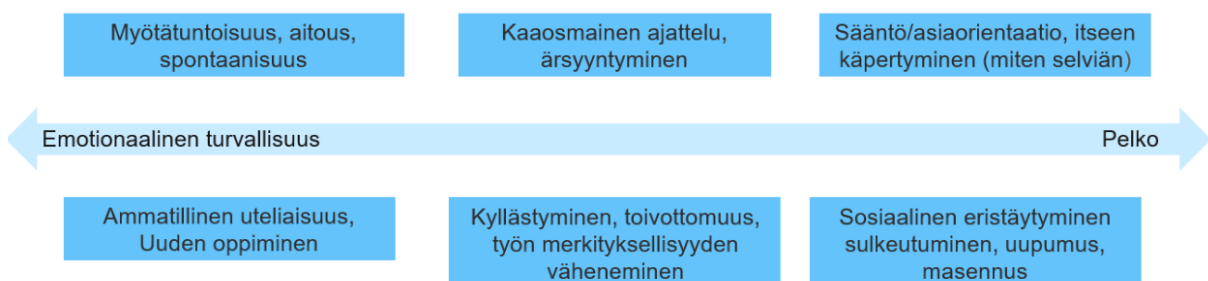
- Organisaatiokulttuuri, joka olettaa työntekijöiden itsenäisesti, yksin käsittelevän ja säilövän työn traumasäilyttäjä ja mahdollisesti koetut vaikutukset.
- Organisaatiokulttuuri, joka syyllistää ja vastuuttaa työntekijää, kyseenalaistaa ammattitaidon tai soveltuvuuden työntekijän ilmaistessa kokemuksiaan ja tuen tarvettaan.

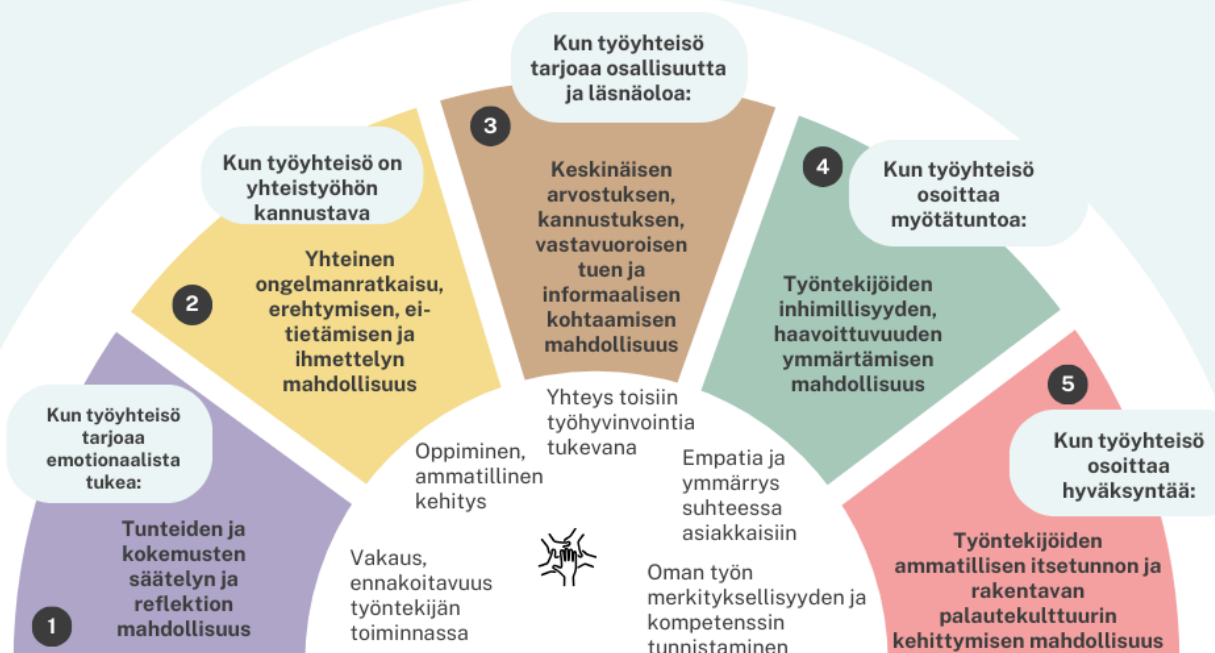
KESKIÖSSÄ TURVAA KOKEVA TYÖNTEKIJÄ

- Työntekijän kokema sisäinen turvallisuus mahdollistaa asiakkaiden elämäntilanteiden kuormittavuuden kohtaamisen ja haavoittuvuuden tunnistamisen
- Työntekijän kokema sisäinen turvallisuus mahdollistaa pysähtymisen, tutkivan asenteen ja oppimisen

Tunnistatko, miten asettaudut tälle turvallisuuden/pelon kokemisen jatkumolle, mikä on "optimaalinen sietoikkunasi" ja tunnistatko, miten reagoit trauma-altistukseen ja kumuloituvaan stressiin?

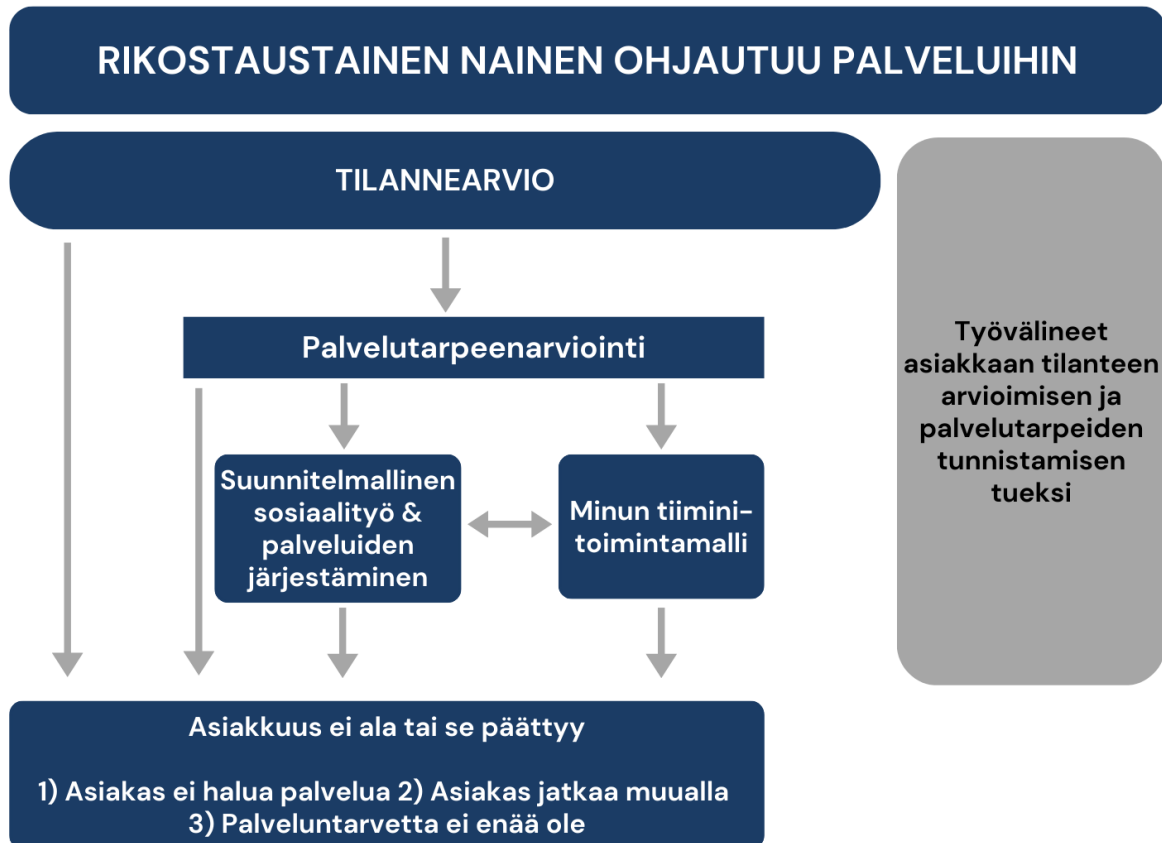

Kannatteleva työyhteisö

Palvelupolkukuvaus

Palvelupolkukuvausten tarkoituksena on kuvata aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä Pirkanmaan hyvinvointialueella. Sisältö on suunniteltu erityisesti rikostaustaisten naisten kanssa tehtävään työhön, mutta sitä voidaan soveltaa kattavasti eri asiakasryhmien kanssa. Tarkempi kuvaus palvelupolusta löytyy oppaan myöhemmistä osioista.

2 TRAUMATIETOINEN TILANNEARVIO

Tämän osion keskiössä on traumatietoinen ja nais erityisyyden huomioiva tilannearvio, jonka tavoitteena on tukea sosiaalihuoltolain mukaisten tuen tarpeiden tunnistamista rikostaustaisten naisten elämässä. Tilannearvio on ajankohtainen silloin, kun asiakkaaksi on ohjautumassa rikostaustainen nainen ja hänen palveluntarvettaan ollaan arvioimassa, mutta sitä voidaan myös hyödyntää työskentelyn eri vaiheissa joustavasti.

Rikostaustaisen naisen tilannetta arvioidessa on tärkeää kiinnittää huomiota asiakkaan turvallisuuteen. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta tulisi kysyä systemaattisesti kaikilta asiakkailta. Turvallisuudesta puhumisen, väkivallasta kysymisen ja turvasuunnittelun tueksi olemme koonneet seuraaville sivuille joitakin työvälineitä.

Mikäli asiakkaalla ei työntekijän arvion mukaan ole sosiaalityön palvelujen tarvetta, asiakas ohjautuu muihin palveluihin. Palveluihin ohjauksessa on tärkeää huomoida nais erityisyys ja asiakkaan mahdollinen traumatausta. Jos taas asiakkuuden tarve havaitaan, aloitetaan asiakkaan kanssa työskentely hänen tarpeidensa mukaisesti. Pirkanmaan hyvinvointialueen Minun tiimini-malli korostaa monialaista yhteistyötä, joka perustuu asiakaslähtöisyyteen. Mallin soveltamista voidaan hyödyntää laajasti eri asiakasryhmillä, mutta oppaassa mallia on tarkasteltu erityisesti rikostaustaisten naisten näkökulmasta.

Asiakkaaksi ohjautumassa rikostaustainen nainen

Terveys ja toimintakyky

- Traumaattiset kokemukset, lapsuuden ajan haitalliset kokemukset (ACE)
- Päihde- ja mielenterveysongelmat
- Neuropsykiatriset häiriöt, kognitiivinen toimintakyky
- Somaattiset sairaudet

Taloudellinen tilanne

- Väkivaltainen velanperintä, epäviralliset velat
- Taloudellinen hyöty rikollisin keinoin
- Luottotiedot
- Arjen taloustaidot käytännössä
- Toimeentulon haasteet, ml. etuuksien hakeminen
- Vastikkeellinen seksi & seksityö

Uhka syrjäytyä

- Haasteet ihmissuhteissa
- Yksinäisyyden ja häpeän kokemukset
- Haasteet kiinnittyä toimintoihin, palveluihin, yhteisöihin
- Palveluiden digitalisoituminen
- Palveluiden saavutettavuus ja saatavuus käytännössä
- Kielen, lukutaidon ja toimintakyvyn haasteet

Asumiseen liittyvä tuki

- Piiloasunnottomuus
- Turvallisuus kotona tai kadulla (ihmisen oma käsitys turvallisuudesta)
- Keitä omassa kodissa oleilee (vapaaehtoisuus, pakko, painostus)
- Onnistuneen asumisen käytännölliset valmiudet ja konkreettinen tarpeen mukainen tuki, tosiasiallinen kyky hyödyntää tuetun asumisen palveluita
- Mahdollinen kotikäynti ja sen havainnot osana asiakkaan tilanteen ja tarpeiden kartoitusta

Työllisyys ja opiskelu

- Työ- ja kouluhistorian selvittäminen
- Työkyvyn mahdollisten rajoitteiden kartoittaminen ja tarvittaessa tarkempaan tutkimukseen ohjaaminen
- Työelämään ja koulutukseen pääsyn ja kiinnittymisen haasteet

Kriisitilanteet

- Rikoksen uhriksi joutuminen
- Rikoksen tekeminen
- Rikostutkinta, oikeusprosessit, vankilassaolo
- Lasten kiireellinen sijoitus, huostaanotto
- Läheisen kuolema tai katoaminen

Väkivalta ja sen uhka

- Kokemukset väkivallan eri muodoista elämän eri vaiheissa
- Tekijänä ja kokijana
- Väkivallan puheeksiotto systemaattisesti
- Turvasuunnitelma
- Psykoedukaation antaminen

Ihmissuhteet

- Voivat olla ambivalensseja luonteeltaan (sekä +/-)
- Äitiys ja vanhemmuus
- Läheissuhteet (ml. lapsuusperhe, sen merkitys nykytilanteessa)
- Subjektiiivinen kokemus haitallisiksi tai vaarallisiksi koetuista ihmissuhteista
- Parisuhde
- Ihmissuhteissa tapahtuneet muutokset, kriisit, konfliktit (vaikutus nykytilanteeseen)
- Ihmissuhteista saatava sosiaalinen tuki, koetut velvollisuudet ja vastuut

Turvallisuudesta puhuminen

Puheeksi ottamisen vaiheet ja esimerkkikysymyksiä

TAUSTOITTAVAT KYSYMYKSET

- Olen huomannut, että tällaiset elämäntilanteet ovat monille haastavia... Miten parisuhteessasi/ teidän perheessänne on koettu...
- Millainen ilmapiiri teillä on kotona? Kuvaile?
- Koetko olevasi turvassa? Mistä tunnistat sen?
- Oletko tyytyväinen parisuhteeseesi / perhe-elämääsi tällä hetkellä? Mikä toimii hyvin? Mikä voisi olla paremmin?
- Mistä aiheista ja miten usein teillä riidellään? Mitä silloin tapahtuu?
- Pystytkö jättämään lapset kumppanisi hoidettavaksi, jos et, miksi?
- Pystytkö jättämään lemmikin/lemmikit kumppanisi hoidettavaksi, jos et niin miksi?

VÄKIVALTAERITYISET KYSYMYKSET

- Onko elämässäsi joku, jonka käytös pelottaa sinua? Satuttaako joku sinua? Kuka?
- Voitko ilmaista kotona/suhteessasi kielteisiä tunteitasi? Jos et, mitä tapahtuu jos ilmaiset?
- Oletko huolissasi omasta tai jonkun perheenjäsenesi aggressiivisesta käytöksestä?
- Onko sinulla negatiivisia tunteita puolisoasi tai lapsiasi kohtaan? Miten nämä tunteet näkyvät arjessasi?

TARKENTAVAT KYSYMYKSET

- Kerrotko lisää tästä...
- Mitä tarkoittit sillä, kun sanoit että...
- Mitä ajattelet asiasta?
- Mitä toivoisit että asiassa tapahtuisi?
- Ymmärsinkö oikein, että tarkoittit...

Väkivallan puheeksiotto

(Siukola 2014; Van Buren & Liebman 2021)

Kysy väkivallasta suoraan ja kerro miksi kysyt

KYSY SUORAAN	<ul style="list-style-type: none">● Avoin ja suora puhe väkivallasta viestii asiakkaalle, että väkivallasta saa puhua eikä väkivallan käyttöä hyväksytä.● Jo kysyminen itsessään on väkivaltatyötä ja väliintulo.
KAHDEN KESKEN	<ul style="list-style-type: none">● Väkivallasta kysyminen ja siitä puhuminen ei ole turvallista mahdollisen tekijän läsnä ollessa.● Mikäli asiakkaan kanssa ei ole yhteistä kieltä, käytä ammattitulkia.
KYSY KAIKILTA	<ul style="list-style-type: none">● Kun väkivallasta kysyminen on rutiini, joka tehdään tasapuolisesti kaikille asiakkaille, työntekijän ei tarvitse etsiä ja tulkita väkivallan merkkejä.<ul style="list-style-type: none">● Näin myös vähennetään asiakkaan mahdollisesti kokemaa leimautumista ("Miksi juuri minulta kysytään").
KERRO MIKSI	<ul style="list-style-type: none">● Ilmiön yleisyydestä ja koetuista seurauksista sekä avun mahdollisuuksista kertominen voi madaltaa kynnystä väkivallasta kertomiseen.<ul style="list-style-type: none">● Voit myös kertoa, että väkivallasta on päätetty työyksikössä kysyä kaikilta.
MITÄ TIEDOILLA TEHDÄÄN	<ul style="list-style-type: none">● Kerro vaitiolovelvollisuudestasi sekä tilanteista, jolloin mahdollisesti joudut ylittämään sen (esim. lastensuojeluilmoitus).● Kerro, että näissäkin tilanteissa tukea on saatavilla ja se suunnitellaan yhdessä asiakkaan kanssa.

Kuuntele myötätuntoisesti ja anna tietoa

KUUNTELE ASIAKASTA	<ul style="list-style-type: none">• Muista, että saattaa olla ensimmäinen kerta, kun väkivallasta kysytään, eikä asiakas välttämättä osaa heti vastata.• Asiakas voi ohittaa kysymyksen tai kieltäytyä keskustelemasta – joko siksi että hän ei ole kokenut väkivaltaa tai siksi, että hän on.• Asiakas voi ”kierrellä”, selitellä tapahtunutta mustasukkaisuudella tai päihteillä, mutta ei suoraan kerro väkivallasta.• Väkivaltaa kokenut ei välttämättä itse tunnista kokemaansa väkivaltaa eikä tällöin osaa nimetä sitä.<ul style="list-style-type: none">• Väkivallasta ja mahdollisista aiemmista huonoista viranomaiskohtaamisista aiheutunut paha olo voi kanavoitua työntekijään.
TARJOA MYÖTÄTUNTOA	<ul style="list-style-type: none">• Myötätuntoa osoittavat kysymykset sekä tiedon tarjoaminen väkivallasta voivat osaltaan lievittää asiakkaan häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneesta ja tukea vuorovaikutusta asiakastilanteessa.• Esimerkiksi asiakkaan mainitsemat riidat ja mustasukkaisuus tarjoavat hyvän tilaisuuden empatian osoittamiselle ja tapahtuneen tarkennukselle jatkokysymyksille, esimerkiksi ”Miten teillä riidellään?”.• Työntekijä voi myös kertoa avoimesti, esimerkiksi olemassa olevaan tutkimustietoon pohjautuen, mikä asiakkaan kertomassa sai hänet pohtimaan väkivallan mahdollisuutta.
MURRA USKOMUKSIA	<p>Esimerkiksi:</p> <ul style="list-style-type: none">• Väkivallan käyttämiselle ei ole olemassa hyväksyttävää syytä.• Uhrin tai tekijän humalatila eivät selitä tai oikeuta väkivallantekoja.<ul style="list-style-type: none">• Väkivalta ei ole uhrin syytä.• Väkivallan käyttö ja riitely ovat eri asioita.• Väkivalta usein jatkuu, ellei siihen puututa.
USKO ASIAKASTA	<ul style="list-style-type: none">• Mikäli väkivallasta kertomisen tilanne on ensimmäinen, kertomus saattaa olla hyvinkin pitkä ja polveileva.• Asiakas voi kokea valtavaa helpotusta, että joku viimein kysyy asiasta ja hän saa kertoa kokemuksistaan.• Tällöin on hyvin tärkeää kuunnella asiakasta ja osoittaa, että uskot häntä.• Näin oikeutetaan myös väkivallan kokemusten aiheuttamat tunteet.

<p>OTA KANTAA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Väkivalta on väärin ja siihen tulee reagoida silloinkin, kun se asiakkaan silmissä on alkanut näyttää jo normaalilta osalta elämää. • Passiivinen, kantaa ottamaton kuuntelu voi saada asiakkaan epäilemään, että hän onkin väärässä ja tekijä on koko ajan ollutkin oikeassa. • Muista antaa asiakkaalle myönteistä palautetta siitä, että hän on kertonut kokemuksistaan.
<p>NIMEÄ VÄKIVALTA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakas ei välttämättä tunnista pahaa oloa aiheuttaneita kokemuksiaan väkivallaksi. • Työntekijän tehtävä on auttaa tapahtumien ja kokemusten nimeämisessä (esimerkiksi erilaiset väkivallan muodot). • Nimeä väkivalta väkivallaksi. Tilanteen määrittely virheellisesti esimerkiksi päihderiippuvuuden tai vuorovaikutuksen haasteiden kautta vähättelee tilanteen vakavuutta sekä vaikeuttaa tarkoituksenmukaisten ratkaisujen löytämistä.
<p>ANNA TIETOA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • On hyvä antaa tietoa lähisuhdeväkivallan yleisyydestä, muodoista ja sen seurauksista sekä tarjolla olevista palveluista. <ul style="list-style-type: none"> • Väkivaltaa kokenutta asiakasta tieto voi auttaa palaamaan palvelujen piiriin. • Mikäli asiakas ei itse ole kokenut väkivaltaa, voi saatu tieto kuitenkin hyödyttää jotakin hänen läheistään.
<p>PALAA ASIAAN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Anna asiakalle mahdollisuuksia palata asiaan ja madalla kynnyksellä hakea apua uudestaan. • Asiakkaan kanssa voi sopia uuden tapaamisen tai antaa tietoa muista auttajatahoista. • Väkivallan kokemusten käsittely etenee yksilöllisesti ja omassa ajassa: Ole rohkea ja herättele tunteita ja ajatuksia, mutta anna aikaa myös omalle ajatustyölle.

Siukola, Reetta (2014) Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Opas 34. Helsinki: THL, 43–44.

Van Buren, Brian R. & Liebman, Rachel E. (2021) Psychological Assessment of Adult Survivors of Interpersonal Violence: Guidelines for Trauma-Informed Evaluation and Treatment Planning. Journal of Health Service Psychology 47, 159–165.

Turvasuunnitelma

MITÄ?	<p>Turvasuunnitelma on ennakkoon laadittu suunnitelma tulevien uhkatilanteiden ja niistä turvaan pääsemisen varalle.</p> <p>Turvasuunnitelman teossa kartoitetaan uhkia, mutta samalla myös asiakkaan resursseja. Turvasuunnitelman tarkoitus on vahvistaa kokijan hallinnan tunnetta, auttaa ennakoimaan väkivaltaisia tilanteita sekä vähentää ja lieventää väkivallan seurauksia.</p>
MIKSI?	<p>Väkivallalle altistumisen tilanteissa kokijan toimintakyky voi olla rajoittunut pelon ja ylivirittyneisyyden vuoksi. Ennakkoon laadittu suunnitelma ja sen läpikäyminen vahvistaa kokijan kykyä ajatella, päätellä ja toimia uhkaavassa tilanteessa.</p>
KENELLE?	<p>Väkivaltaa tai sen uhkaa elämässään kokeville asiakkaille.</p> <p>Voidaan tehdä myös ennakoivana toimenpiteenä mahdollisen väkivallan uhan varalle tai tilanteissa, joissa työntekijä kokee keinottomuutta ja mahdollisuudet puuttua muutoin väkivaltaan asiakkaan elämässä tuntuvat rajatuilta.</p>
MITEN?	<p>Turvasuunnitelmaa kirjatessa asiakkaan kanssa käydään läpi hänen väkivaltaista lähisuhdettaan, esimerkiksi väkivaltaa ennakoivia merkkejä, avun hälyttämistä ja turvallista poistumista tilanteesta sekä tahoja lähipiiristä, jotka voisivat auttaa ja kenelle asiakas voisi kertoa turvasuunnitelmasta.</p>
ERITYISTÄ HUOMIOITAVAA	<p>Keskustele asiakkaan kanssa turvasuunnitelman säilyttämisestä ja käykää läpi erilaisia vaihtoehtoja. Turvasuunnitelma ei saisi koskaan joutua tekijän käsiin.</p>
MISTÄ OHJEITA TURVASUUNNITELMAN TEKOOON?	<p>Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut: https://thl.fi/aiheet/vakivalta/tyon-tueksi/lomakkeet-vakivallan-kirjaamiseen-ja-kartoittamiseen</p> <p>Ensi- ja turvakotien liitto: https://nettiturvakoti.fi/nain-haet-apua/turvasuunnitelmat/</p> <p>Naisten Linja: https://naistenlinja.fi/turvasuunnitelma/</p>

Monialainen yhteistyö Pirkanmaan hyvinvointialueella

Minun tiimini-malli on hyödyllinen asiakkaille, jotka käyttävät paljon erilaisia palveluita ja hyötyvät niiden saumattomasta yhteensovittamisesta (Pirkanmaan hyvinvointialue, Minun tiimini -toimintamalli 2024). Rikostaustaisten naisasiakkaiden kanssa mallia voidaan hyödyntää yhdessä edellä mainitun tilannearvion kanssa. Minun tiimini-mallin mukainen monialainen työskentely tukee rikostaustaisten naisten osallisuutta ja ehkäisee asiakasta tippumasta palveluiden piiristä. Eteneminen tapahtuu mallin mukaisesti, kuten kaikkien asiakasryhmien kanssa, mutta alle on huomioitu erityisiä nostoja työskennellessä rikostaustaisten naisten kanssa.

1 Valmistautuminen asiakkaan kanssa

Käy esite asiakkaan kanssa läpi, kerro mitä suostumus tarkoittaa ja jäsenenä työskentelyyn ydinasiat asiakkaan kanssa yhdessä.

Miettikää yhdessä, ketkä toimijat kutsutaan työskentelyyn mukaan (huomioi tarvittaessa mm. kokemusasiantuntijat).

Tärkeintä on, että asiakas ymmärtää mistä on kyse ja miten hän hyötyy työskentelystä.

2 Yhteisen tapaamisen suunnittelu

Huomioi asiakkaan mahdolliset taustat trauman ja sukupuolen näkökulmasta (kts. tilannearvio).

Varmista, että asiakas tietää missä ja mihin aikaan tapaamiset ovat. Jos mahdollista, anna asiakkaan vaikuttaa esimerkiksi tilaan tai istumapaikkaan.

3 Yhteinen työskentely tapaamisissa

Käy tavoitteet ja jokaisen roolit yhdessä asiakkaan kanssa läpi.

Osallista asiakasta mukaan kirjaamiseen ja/tai varmista, että hän tietää mitä tapaamisesta kirjataan.

Tue asiakkaan omia vahvuuksia ja voimavaroja, auta häntä tunnistamaan niitä.

4 Yhteinen työskentely tapaamisen jälkeen

Etene pienin askelin ja tue asiakkaan onnistumisen kokemuksia.

Rohkaise asiakasta antamaan palautetta (myös kriittinen palaute on tärkeää), sillä se tukee asiakkaan kokemusta kuulluksi tulemisesta.

3 KIINNIPITÄVÄ KOHTAAMINEN

Haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien, kuten rikostaustaisten naisten, kohtaamisessa on tärkeää noudattaa erityistä herkkyyttä, empatiaa ja kunnioitusta. Kiinnipitävä työote sosiaalityössä tarkoittaa tukevaa ja pitkäjänteistä lähestymistapaa, jossa asiakkuussuhteesta muodostuu turvallinen ja kannatteleva ympäristö. Asiakastyössä kiinnipitävän ympäristön ydin on luottamuksen rakentaminen erityisesti niiden asiakkaiden kanssa, joilla on heikko tai puuttuva perusluottamus ihmisiin. Tämä ympäristö mahdollistaa heikkouden ja riippuvuuden hyväksymisen sekä tarjoaa tilan särkyneen käsittelylle.

Tässä osiossa keskitytään kiinnipitävään kohtamiseen: kuinka työntekijä voi viestiä asiakkaalle, että seisoo tämän rinnalla ja jatkaa tukemista määrätietoisesti vastoinkäymisistä huolimatta. Osion sisällöt linkittyvät luonnollisimmin suunnitelmalliseen työskentelyyn, mutta on hyödyllistä muistaa, että myös kertaluontoinen kohtaaminen voi jäädä asiakkaalle mieleen sekä hyvässä että pahassa. Osiossa käsitellään kohtamisen fyysiseen tilaan ja kohtamisen konkreettisiin käytäntöihin liittyviä näkökohtia sekä työntekijän itsereflektiota.

Keskeisiksi nousevat muun muassa luottamuksellisen ja turvallisen tilan luominen sekä ammattilaisen sitoutuminen tarjoamaan tukea pitkällä aikavälillä, vaikka asiakas ei aina pystyisikään aktiivisesti hakemaan tai ottamaan apua vastaan, ammattilaisten aktiivinen rooli ja joustavuus yhteydenpidossa sekä tuen tarjoamisessa asiakkaan kokonaistilanne huomioiden. Olennaista on myös yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa. Asiakkaalle "tilaa" luo myös työntekijän kriittinen itsereflektio, jossa ammattilainen arvioi ja pohtii omaa toimintaansa, asenteitaan, tunteitaan ja päätöksiään tarkoituksenaan oppia niistä ja kehittää omaa työskentelyään.

Kiinnipitävyydestä viestivä kohtaaminen voi osaltaan luoda jatkuvuutta, vakautta ja turvallisuudentunnetta naisten elämään. Ammattilaisen aktiivisesta roolista huolimatta tavoitteena on voimaannuttaa asiakasta ottamaan vastuuta ja hallintaa omasta elämästään asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja päätöksentekoa tukemalla.

MUISTILISTA KIINNIPITÄVÄSTÄ KOHTAAMISESTA:

Kohtaaminen tapaamistilassa

Saavutettavuus

- Onko tila löydettävissä ja saapuminen ohjeistettu?
- Onko tila saavutettava ja pääseekö asiakas tapaamistilaan?
- Millaisia mahdollisuuksia on tukea asiakasta saapumaan tapaamisiin?
- Tiedostanko viranomaisasiointiin liittyvän leimautumisen?

Jalkautuminen

- Onko tapaaminen toimistoissa ainoa vaihtoehto?
- Millaisissa paikoissa tai tiloissa asiakas on mahdollista tavata huomioiden turvallisuuteen, salassapitoon ja tietosuojaan liittyvät tekijät?

Istumajärjestelyt

- Istunko pöydän takana vai voisinko istua asiakkaan kanssa saman pöydän ääressä?
- Voinko antaa asiakkaan valita itse istumapaikkansa?
- Onko tapaamisissa mahdollista hyödyntää sensomotorisia välineitä, jotka voivat helpottaa asiakkaan oloa?

Tauot

- Kuinka tila mahdollistaa raskaiden asioiden käsittelyssä toisinaan tarvittavat tauot?
- Miten mahdollistetaan asiakkaalle tarvittaessa tapaamisen tauotus ja kerrotaan tästä mahdollisuudesta asiakkaalle tapaamisen alussa?

Kohtaaminen käytännössä

Monikanavaisuus

- Olenko keskustellut asiakkaan kanssa siitä, miten hänet tavoittaa?
- Olenko sopinut asiakkaan kanssa turvallisen yhteydenpidon tavat?
- Onko asiakkaan kanssa keskusteltu organisaatiossa käytössä olevista ajanvarauksen tavoista ja kanavista?
- Onko asiakkaan kanssa keskusteltu siitä, mitkä ovat organisaation toimintatavat silloin, kun asiakas ei saavu tapaamiselle?
- Onko organisaatiossa jakaa tietoa asiakkaille esim. muistilistojen tai kuvallisen informaation avulla (asiakkaan kuormitus, muisti)?

Läsnäoleminen

- Tunnistanko edellisen asiakastapaamisen asioiden ja tunnekuorman siirtymisen?
- Pidätkö riittävän tauon tapaamisten välillä, jottei mahdollinen tunnekuorma siirry ja näyttäytyä asiakkaalle "poissaolevuutena"?
- Katsonko puhelinta tai vastaanko puhelimeen tapaamisella? Mitä puheluita priorisoin ja miten toimin, jos joudun vastaamaan?
- Jos asiakastapaaminen edellyttää reaaliaikaista dokumentointia, miten toteutan sen asiakkaan huomioivalla tavalla?

Vireystilan vaihtelevuus

- Tiedostanko asiakkaan vireystilan merkityksen siinä, miten hän pystyy olemaan vuorovaikutuksessa?
- Tunnistanko optimaalisen vireystilan, milloin asiakas pysyy mukana keskusteluissa ja tunnistanko merkit ali- ja ylivireystilasta?
- Pystynkö pysähtymään näissä hetkissä, pysymään rauhallisena ja olenko varautunut esimerkiksi pitämään tauon tai vaihtamaan keskusteluaiheen?
- Miten tällöin toimin ja mitä sanon asiakkaalle, millaisilla kysymyksillä ns. kiinnitän asiakkaan nykyhetkeen?

Ennakoitavuus

- Kerronko aluksi, mitä tapaamisella on tarkoitus käydä läpi ja mitä ja miksi joitakin asioita saatetaan kysyä? Annanko asiakkaan kertoa tilanteestaan itse?
- Noudatanko työntekijänä aikatauluja ja pidätkö mahdollisesti antamani lupaukset?
- Keskitytäänkö työskentelyssä olennaiseen? Miten työntekijä ohjaa asiakasprosessia yhdessä sovittujen tavoitteiden mukaisesti?

Valinnan mahdollisuus

- Onko asiakkaan kanssa keskusteltu hänen käsityksestään ongelmasta/muutostarpeesta ja millaisia ratkaisuja tarvitaan?
- Keskustellaanko asiakkaan kanssa vaihtoehtoja tavoitteiden saavuttamiseen?
- Ennakoidaanko asiakkaan kanssa yhdessä erilaisten päätösten mahdollisia seurauksia ja annanko asiakkaan valita, miten hän etenee?

Läpinäkyvyys

- Olenko varmistanut, että asiakas ymmärtää, mitä hänen asioissaan tällä hetkellä tehdään (mm. eri tahot), kuka tekee, miksi ja milloin ja mikä merkitys niillä on hänen elämässään ja tavoitteiden saavuttamisessa?
- Ovatko informointikäytännöt selkeät siitä, miten asiakasta koskevia tietoja käsitellään, luovutetaan ja jaetaan?
- Miten oma-aloitteisesti selvitan mahdollisia organisaation tai omaan toimintaan liittyviä poikkeamia?

Tavoitteiden realistisuus

- Huolehdinko, että tavoitteet ovat saavutettavissa ja tarpeeksi pieniä ainakin alkuun? Asiakkailla on usein takanaan keskeytyneitä palveluja ja koulutuksia, joten uusien keskeytyksien ja epäonnistumisten minimoimiseksi välitavoitteiden asettaminen on myös hyvin tärkeää (esim. SMART-mallin hyödyntäminen).

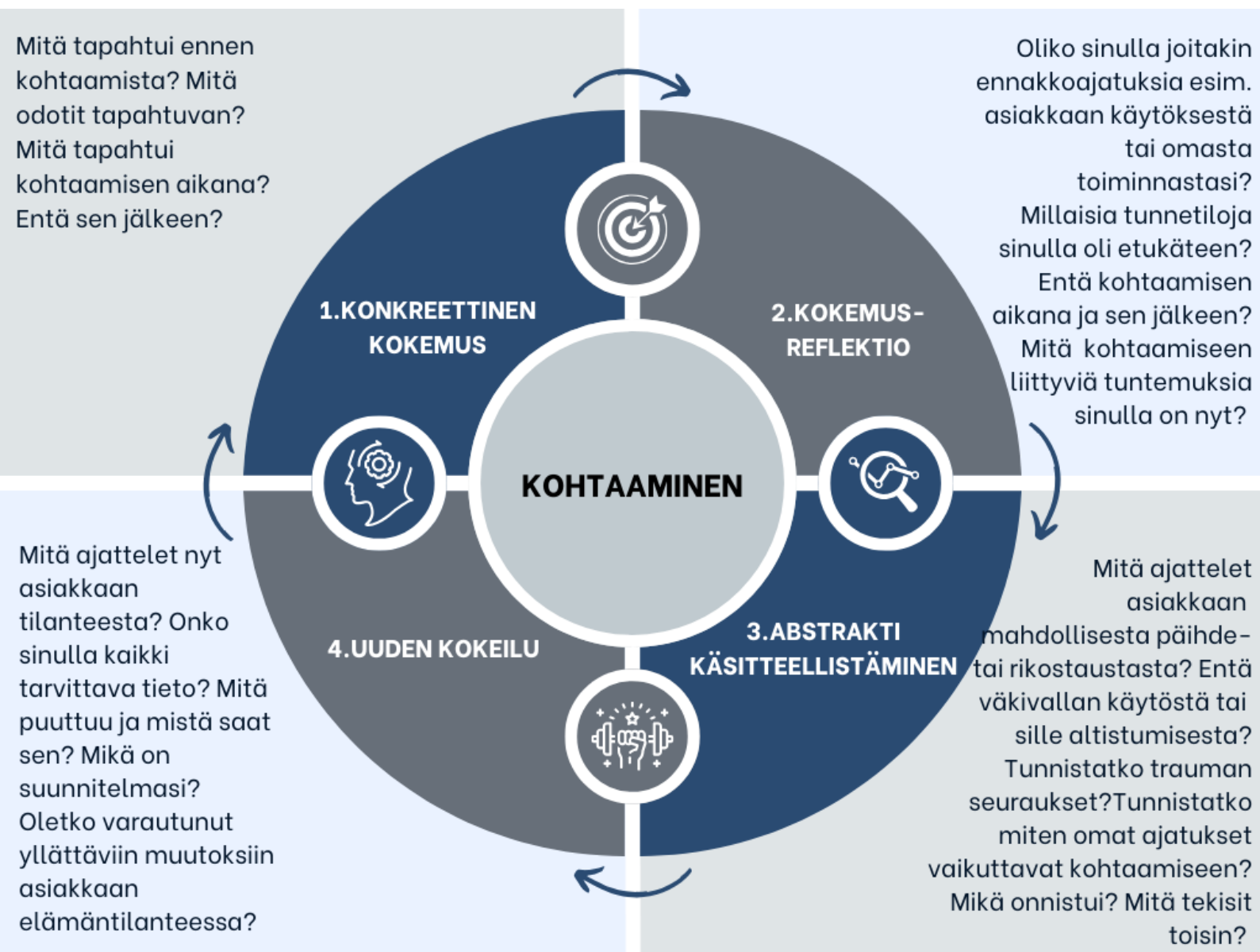
Rohkaiseva kannustaminen

- Ymmärrätkö rikollisesta elämästä irtautumisen eli desistanssin prosessia juuri tämän asiakkaan elämässä?
- Tunnistanko asiakkaan voimavaroja ja etenemisen kohti tavoitteita?
- Muistanko antaa positiivista palautetta?
- Kannustanko asiakasta etenemään kohti tavoitteita?
- Tunnistanko, milloin asiakas on valmis etenemään ja ottamaan lisää vastuuta ja haasteita?

SMART tulee sanoista Specific (spesifinen), Measurable (mitattava), Achievable (saavutettavissa oleva), Relevant (relevantti) ja Time-bound (aikarajallinen). SMART-malli on työkalu, jota käytetään tavoitteiden asettamiseen. Sosiaalityössä on tärkeää, että tavoitteet ovat selkeitä, yksilöllisiä ja konkreettisia. (Payne 2020).

Työntekijän reflektio haastaviksi koetuissa kohtaamisissa

Työntekijän reflektio liittyy ammattilaisen kykyyn arvioida ja pohtia omaa toimintaansa, asenteitaan, tunteitaan ja kokemuksiaan suhteessa työhönsä ja asiakkaisiinsa. Reflektio on jatkuva prosessi, jossa ammattilainen tarkastelee omaa työtään kriittisesti ja pyrkii oppimaan siitä, jotta hän voi parantaa ammatillista osaamistaan kohtaamisissa haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa. Alla oleva Kolbin (1984) malli havainnollistaa reflektiota haastavaksi koetussa asiakastilanteessa. Pohjana on kokemuksen tunnistaminen ja sen reflektio ja kytkeminen aiheutta koskevaan teorian tietoon. Tämä puolestaan mahdollistaa uuden oppimisen ja toisin toimimisen jatkossa.

Kolb, David A. (1984) Experiential learning. Experience as the source of learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Research in Practice for Adults 2013 https://carers.ripfa.org.uk/wpcontent/uploads/Critical_reflection_tool.pdf

4 ASIAKKUUDEN PÄÄTTÄMINEN

Tieteellistä tutkimusta sosiaalityön asiakasprosessin päättämisen vaiheesta havaintomme mukaan on niukasti, vaikka vaihe voi olla hyvin merkityksellinen rikostaustaisten naisten parissa tehtävässä työssä. Tässä osiossa käsittelemme traumatietoista ja ”kiinnipitävää” siirtymää pois palvelun piiristä.

Olemme havainnollistaneet asiakkuuden päättämisen vaihetta kolmen esimerkkitalanteen kautta:

1. Asiakas ei halua palvelua, hän haluaa lopettaa tai katoaa, vaikka palveluntarve työntekijän näkemyksen mukaan on eikä tavoitteita ole saavutettu.
2. Asiakas ja työntekijä jakavat näkemyksen siitä, että palveluntarve on, mutta siihen ei voida vastata nykyisellä palvelulla eikä näin ollen tavoitteita voida saavuttaa. Tällöin asiakas jatkaa toisessa palvelussa.
3. Asiakas ja työntekijä jakavat näkemyksen siitä, ettei palveluntarvetta enää ole ja tavoitteet on saavutettu.

Asiakkuus voi päättyä asiakkaan päätökseen olla käyttämättä palvelua. Aikuisen asiakkaan kohdalla nousevat tällöin esille valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Asiakkaan jatkaessa toisessa palvelussa kannatteleva siirtymä tuen jatkuvuuden varmistamiseksi on tärkeää. Asiakkuuden päättäminen tavoitteiden saavuttamiseen voi puolestaan olla asiakkaalle erittäin merkityksellinen lopputulos. Työskentelyn aikana saavutetun luottamuksen ylläpitoon kannattaa kiinnittää huomiota palvelun päättämisenkin vaiheessa.

Osion loppuun olemme koostaneet päättämisen vaiheen muistilistan, mikä toimii työntekijän tukena asiakkuuden päättämisessä traumainformoidusti ja nais erityisesti.

Asiakas ei halua palvelua, haluaa lopettaa tai katoaa

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kiinnipitäen

TILANNE	Mitä työntekijän on hyvä tiedostaa ja/tai tehdä?
ASIAKAS KIELTÄÄ PALVELUTARPEEN	<p>Epäluuloisuus viranomaisia kohtaan on vahvaa eikä apua haeta välttämättä edes henkeä uhkaavissa tilanteissa. Esimerkiksi väkivallan tekijää saatetaan paeta turvakodin sijaan ennemmin jopa vieraiden ihmisten luo.</p> <p>Asiakas saattaa olla aikeissa palata entiseen elämäntilanteeseensa, tai jo harjoittaa lainvastaista toimintaa esimerkiksi tilanteessa, jossa hän palaa yhteen entisen puolisonsa kanssa.</p> <p>Asiakas voi mieltää omat asiansa raskaiksi, monimutkaisiksi ja mahdottomaksi selvittää, mutta ole sinnikäs. Onko tarjolla asiakkaalle sopivampia palveluja, voiko nykyisessä palvelussa vaihtaa työntekijää tai voiko työskentelyyn ottaa mukaan kokemusasiantuntijan?</p>
VUOROVAIKUTUSONGELMAT ASIAKASSUHTEESSA	<p>Asiakkaan syrjään vetäytymisen ja/tai affektiivisen käytöksen syyt eivät välttämättä liity työntekijään, vaan esimerkiksi tyytymättömyyteen omaan elämäntilanteeseen sekä kykenemättömyyteen hyväksyä tapahtuneita asioita.</p> <p>Voisiko tapaamiseen pyytää mukaan kokemusasiantuntijan?</p> <p>Asiakkaalla voi olla rankassa elinympäristössä opittuja haitallisia selviytymiskeinoja, kuten aggressiivinen käytös ja manipulointi, jotka haastavat luottamuksen rakentumista.</p> <p>Huomioi mahdollinen neuroepätyypillisuus ja impulsiivisuus: palaa asiaan, esimerkiksi toteamalla "Vaikka nyt kävi näin, katsottaisiinko asioitasi vielä...?"</p> <p>Mahdollista väkivaltaista ja työntekijälle pelkoa aiheuttavaa käytöstä ei pidä hyväksyä. Työntekijä voi kysyä esimerkiksi "Luuletko, että minun tarvitsee pelätä sinua tämän tapaamisen aikana?" Työyksikössä tulisi olla sovittu toimintatavasta työntekijää uhkaavissa tilanteissa.</p>

<p>RIIPPUVUUKSIIN LIITTYVÄT RETKAHDUKSET</p>	<p>Mahdollisia retkahduksista ja takapakeista kannattaa keskustella jo ennakkoon, miten niihin voi varautua ja miten asia tulee vaikuttamaan esimerkiksi palvelussa olemiseen.</p> <p>Pyri empaattisuuteen ja kommunikaatioon, joka ilmentää, ettei retkahdukseen tule jäädä kiinni vaan oleellista on jatkaa eteenpäin ja kenties arvioida uudelleen työskentelyn tavoitteita ja prioriteetteja.</p> <p>Asiakkaan elämässä saattaa olla paljon enemmän toimivia ja hyviä asioita, kuin hän itse tunnistaa. Työntekijänä näitä voi nostaa esille.</p> <p>Anna positiivista palautetta pienistäkin edistymisaskelista ja siitä, mikä on onnistunut ja vienyt asioita eteenpäin.</p>
<p>IRRATIONAALISET TAKAPAKIT</p>	<p>Hyvin sujuneen jakson jälkeen asiakkaan elämässä tapahtuneet takaiskut saattavat näyttäytyä työntekijälle yllättävinä ja irrationalisinaakin. Asiakkaan voi olla vaikeaa kokea ja ottaa vastaan onnistumisia ja tarve sabotoida omaa elämää saattaa aktivoitua juuri, kun asiat alkavat sujua.</p> <p>Ota tällöin rohkeasti puheeksi asioita.</p>
<p>ASIAKKAASEN EI SAADA YHTEYTTÄ</p>	<p>Voit laittaa viestiä esimerkiksi organisaation mukaisessa järjestelmässä, jos et tavoita asiakasta ja tehdä asiakastietojärjestelmään kannustavan loppukirjauksen sekä mainita yhteydenottotavat tulevaisuuden varalle.</p>

Asiakas jatkaa muualla

Tarkoituksenmukaisen palvelun löytyminen

TILANNE	Mitä työntekijän on hyvä tiedostaa ja/tai tehdä?
<p>ASIAKAS JA TYÖNTEKIJÄ OVAT SAMAA MIELTÄ SIITÄ, ETTÄ PALVELUTARVE ON, MUTTA SIIHEN EI VOIDA VASTATA NYKYISELLÄ PALVELULLA</p>	<p>Mahdollisuuksien mukaan työntekijä voi mennä asiakkaan kanssa tutustumaan palveluun tai tukea asiakasta varaamaa ajan. Kokemusasiantuntijan hyödyntäminen tarkoituksenmukaisen palvelun löytämisessä voi olla hyödyllistä.</p> <p>Esimerkkejä Pirkanmaan hyvinvointialueen palveluista rikostaustaisille naisille:</p> <ul style="list-style-type: none">Ensi- ja turvakotien liittoA-klinikkaDiakonissalaitosKatuklinikkaKRIS PirkanmaaSiltavalmennusSininauha OyTampereen A-kilta ryViaDia Pirkanmaa

Palvelutarvetta ei enää ole

Tavoitteet on saavutettu

TILANNE	Mitä työntekijän on hyvä tiedostaa ja/tai tehdä?
ASIAKAS JA TYÖNTEKIJÄ OVAT SAMAA MIELTÄ SIITÄ, ETTÄ PALVELUTARVETTA EI ENÄÄ OLE	<p>Asiakkailla on usein jäänyt elämässään kesken hyvin monenlaisia asioita, joten tavoitteiden saavuttamiseen päättyvä asiakkuus saattaa olla hänelle hyvin merkityksellinen kokemus jonkin asian loppuun saattamisesta onnistuneesti.</p> <p>Palautteen antaminen asiakkaalle: Käydään läpi mistä on lähdetty ja mihin on päästy, nostetaan esille asiakkaan vahvuudet ja jopa "vähätellään" omaa roolia työntekijänä ja "liioitellaan" asiakkaan roolia.</p> <p>Käydään läpi, mihin asiakas voisi tulevaisuudessa kiinnittää huomiota. Kerrotaan, että "ovi jää raolleen".</p>

Asiakkuuden päättymisen muistilista

Traumainformoidun lähestymistavan periaatteita soveltaen:

1. LUOTTAMUS JA LÄPINÄKYVYYS

- Miten päätät asiakkuuden selkeäksi?
- Työskentelyn päättymiseen orientoituminen ja valmistautuminen: milloin työskentelyn päättymisen otetaan esille, miten siitä viestitään ja miten sitä konkretisoidaan?
- Psykologisen tuen merkitys asiakkaalle: Onko asiakkaan mahdollista olla työntekijään uudelleen yhteydessä?

2. TURVALLISUUS

- Miten voit tarjota fyysistä ja emotionaalista turvallisuutta, kun käsittelet asiakkaan kanssa muutoksia ja palvelusta irtaantumista?
- Mitkä asiat/ihmiset tuovat asiakkaalle turvaa?
- Mistä palveluista asiakas voi jatkossa saada tarvittaessa tukea?
- Millainen jatkosuunnitelma asiakkaalle tehdään?
- Siirtymätilanne: Onko mahdollista toimia ns. saattaen vaihtoen ja tutustua yhdessä uuteen?

3. OMA ÄÄNI

- Miten voit varmistaa, että asiakas tulee kuulluksi (esim. palaute)?
- Kuvataanko asiakkaalle, miten palautetta käsitellään organisaatiossa?
- Muistatko kiittää asiakkaan palautteesta?
- Millaisiin asioihin asiakas voi vaikuttaa työskentelyn päätösvaiheessa?
- Asiakkaan tunteiden validointi: Miten huomioit asiakkaan tunteet ja näkemykset erityisesti silloin, jos asiakas kokee vaikeana työskentelyn päättymisen?

4. VOIMAANNUTTAMINEN

- Miten voit tukea asiakasta siihen, että hän tunnistaa omat tarpeensa ja rajansa?
- Miten tuet asiakasta saattamaan asioita loppuun (onnistumisen kokemus)?
- Muistuta asiakasta hänen onnistumisistaan ja edistyneistä asioista työskentelyn aikana.

5. YHTEISTYÖ

- Millaisia verkostoja otat mukaan päättämisen vaiheeseen?
- Onko mahdollista ottaa mukaan asiakkaan läheisiä?
- Miten voit varmistaa, että asiakas kokee olevansa aktiivinen osallistuja?
- Ketkä osallistuvat mahdollisen suunnitelman laadintaan?
- Onko asiakkaalla mahdollisuus vaikuttaa työskentelyn päättymisen ajankohtaan ja jos ei niin miten tätä käsitellään?

6. VERTAISTUKI JA KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

- Voisiko kokemusasiantuntijan ottaa päättämisen vaiheeseen mukaan?
- Onko asiakkaan tilanne sellainen, että siinä voitaisiin hyödyntää vertaistukea tai kokemusasiantuntijaa?
- Miten vertaistuesta voidaan tiedottaa palveluissa?

KIRJALLISUUS

Ajeen, Rawn; Ajeen, Davis; Wisdom, Jennifer P.; Greene, Jeffrey A.; Lepage, Tina; Sjoelin, Charlotta; Melvin, Tasha; Hagan, Tracey E.; Hunter, Kelly F.; Peters, Ava; Mercer, Rex & Brancu, Mira (2023) The Impact of Trauma-Informed Design on Psychological Well-Being in Homeless Shelters. *Psychological Services* 20 (3), 680-689.

Antervo, Arja (2017) Traumatisoituminen ja olemisen sietämättömyys. *Finnanest* 50 (2), 133-137.

Applegate, Jeffrey S. (1997) The holding environment: An organizing metaphor for social work theory and practice. *Smith College studies in social work* 68 (1), 7-29.

Asmussen, Kirsten; Masterman, Thomas; McBride, Tom & Molloy, Donna (2022) Understanding the use of trauma-informed approaches within children's social care. January 2022. London: Early Intervention Foundation.

Bargeman, Maria.; Abelson, Julia; Mulvale, Gillian; Niec, Anne; Theuer, Ania & Moll, Sandra (2022) Understanding the Conceptualization and Operationalization of Trauma-Informed Care Within and Across Systems: A Critical Interpretive Synthesis. *The Millbank Quarterly* 100 (3), 785-853.

Barth, Diane F. (2014) *Integrative Clinical Social Work Practice. A Contemporary Perspective*. New York: Springer.

Bhatia, Avantika & Gelso, Charles J. (2017) The Termination Phase: Therapists' Perspective on the Therapeutic Relationship and Outcome. *Psychotherapy (Chicago, Ill.)* 54 (1), 76-87.

Biggart, Laura; Ward, Emma; Cook, Laura & Schofield, Gillian (2017) The team as a secure base: Promoting resilience and competence in child and family social work. *Children & Youth Services Review* 83 (December 2017), 119-130.

Bloom, Sandra L. & Farragher, Brian (2013) *Restoring Sanctuary. A New Operating System for Trauma-Informed Systems of Care*. New York: Oxford University Press.

Brown, Shelley L. & Gelstrop, Loraine (2022) (toim.) *The Wiley Handbook on What Works with Girls and Women in Conflict with the Law. A Critical Review of Theory, Practice and Policy*. Hoboken NJ: John Wiley & Sons Ltd.

Chaudri, Simran; Zweig, Kimberly; Hebbar, Preetha; Angell, Sonia & Vasan, Ashwin (2018/2019) Trauma-Informed Care: a Strategy to Improve Primary Healthcare Engagement for Persons with Criminal Justice System Involvement. *J Gen Intern Med* 34 (6), 1048-1052.

Civil, Tiina; Abrahamsson, Outi; Mäki-Fossi, Satu & Miettinen, Nannu (2019) *Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä*. Työpaperi 34/2019. Helsinki: THL.

Collins, Sean & Long A. (2003) Too tired to care? The Psychological effects of working with trauma. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 10, 17-27.

Fallot, Roger D. & Harris, Maxine (2008) Trauma-Informed Approaches to Systems of Care. *Trauma Psychology Newsletter*. Winter 2008, 6-7.

Ferguson, Harry; Warwick, Lisa; Disney, Tom; Leigh, Jadwiga; Cooner, Tarsem Singh & Beddoe, Liz (2022) Relationship-based practice and the creation of therapeutic change in long-term work: Social work as a holding relationship. *Social Work Education* 41 (2), 209-227.

Giordano, Amanda & Woehler, Elliot (2018) Approaches to relapse prevention. Teoksessa Pamela Lassiter & John Culbreth (toim.) *Theory and Practice of Addiction Counseling*. Los Angeles: SAGE, 362-382.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.

Gunter, Elise; Sevier-Guy, Lindsay-Jo & Heffernan, Abigail (2023) Top tips for supporting patients with a history of psychological trauma. *British Dental Journal* 234 (7), 490-494.

Harvey, Mary (1996) An Ecological View of Psychological Trauma and Trauma Recovery. *Journal of Traumatic Stress* 9 (1), 3-23.

- Hautala, Sanna (2021) Kertomuksia huumeiden ongelmakäytön haavoittamista perhesuhteista. Teoksessa Johanna Järvinen–Tassopoulos & Henna Pirskanen (toim.) Riippuvuus perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 168–194.
- Hepworth, Dean; Rooney, Ronald H.; Roonew Drewberry, Glenda & Stromm–Gottfried, Kimberly (2013) Direct Social Work Practice. Theory & Skills. 9th Edition. Brooks/Cole Cengage Learning.
- Herman, Judith (2022) Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence – From Domestic Abuse to Political Terror. 4th edition New York: Basic Books.
- Hersen, Michael & Thomas, Jay (2007). Handbook of Clinical Interviewing with Adults. SAGE Publications.
- Hickle, Kristine (2017) Trauma Informed Evaluation Report. December 2017. YMCA Donsling Group. University of Sussex.
- Hoffman, Mary Ann & Kruczek, Teresa (2011) A Bioecological Model of Mass Trauma: Individual, Community, and Societal Effects. *The Counseling Psychologist* 39 (8), 1087–1127.
- Isobel, Sophie; Wilson, Allyson; Gill, Katherine & Howe, Deborah (2021) “What would a trauma-informed mental health service look like?” Perspectives of people who access services. *International Journal of Mental Health Nursing* 30 (2), 495–505.
- Jones, Hendree E. & Kaltenbach, Karol (2013) Treating Women with Substance Use Disorders During Pregnancy: A Comprehensive Approach to Caring for Mother and Child. Oxford University Press, Incorporated.
- Kain, Kathy L. & Terell, Stephen J. (2018) Nurturing Resilience. Helping Clients Move Forward from Developmental Trauma. Foreword by Peter A. Levine. Berkeley: North Atlantic Books.
- Karttunen, T., Törölä, M. & Jutila, E. (2023). Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa: Esimerkinä RITA-tutkimushanke. Tutkiva sosiaalityö: Sosiaalityö ja moninaisuus. Ammattijärjestö Talentia ry; Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Karttunen, Teija (2019) Nais erityistä päihdehoitoa – etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naistenyhteisöstä JYU Dissertations 118. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karttunen, Teija (2021) Kannattelu ja vaurioituminen naisten päihdeongelmien sävyttämissä läheissuteissa. Teoksessa Johanna Järvinen–Tassopoulos & Henna Pirskanen (toim.) Riippuvuus perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 141–167.
- Knight, Carol (2015) Trauma-Informed Social Work Practice: Practice Considerations and Challenges. *Clinical social work journal* 43 (1), 25–37.
- Knight, Carol (2018) Trauma Informed Practice and Care: Implications for Field Instruction. *Clinical Social Work Journal* 47 (1), 79–89.
- Kobina, Audrey & Gilroy, Heidi (2024) Trauma-Informed Professional Development: A Concept Analysis. *The Journal of Continuing Education in Nursing* 55 (2), 69–77.
- Kolb, David A. (1984) Experiential learning. Experience as the source of learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kubiak, Sheryl P.; Covington, Stephanie & Hiller, Carmen (2017) Trauma-informed corrections. Teoksessa David Springer & Albert A. Roberts (toim.) *Social Work in Juvenile and Criminal Justice System*, 4th edition. Springfield, IL.: Charles C. Thomas Publisher Ltd., 92–104.
- Kuronen, Marjo (2022) Marginaalisuuden, haavoittuvuuden ja nais erityisyyden käsitteellisiä paikannuksia. Teoksessa Arja Jokinen, Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) *Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä*. Tampere: Vastapaino, 55–84.
- Kusmaul, Nancy; Wolf, Molly R., Sahoo, Shalini; Green, Susan A. & Nochajski, Thomas H. (2019) Client Experiences of Trauma-Informed Care in Social Service Agencies. *Journal of Social Service Research* 45 (4), 589–599.

- LaSala, Michael L. (2023) *Clinical Social Work with Individuals, Families, and Groups. The Healing Power of Relationships*. New York: Routledge.
- Lathan, Emma; Langhinrichsen-Rohling, Jennifer; Duncan, Jessica, & Stefurak, James (2019) The Promise Initiative: Promoting a trauma- informed police response to sexual assault in a mid-size Southern community. *Journal of community psychology* 47 (7), 1733–1749.
- Laukkala, Tanja; Tuisku, Katinka; Garoff, Ferdinand; Haravuori, Henna & Jylhä, Pekka (2022) Monimuotoinen traumaperäinen stressihäiriö – muuttuvat käsitteet ja vaikutus hoitoon. *Duodecim* 138 (10), 903–909.
- Lauridsen, Marlene Bruun & Munkejord, Mai Camilla (2022) Creating Conditions for Professional Development through a Trauma-Informed and Restorative Practice. *Social Work* 67 (2), 135–144.
- Logan, TK & Walker, Robert (2018) Looking into the day-to-day process of victim safety planning. *Journal of family violence* 33 (3), 197–211.
- Micsky, Tami J. (2022) Teaching Note – Termination of the Social Work Process: Field Education and COVID –19. *Journal of Social Work Education* 58 (4), 802–808.
- Miller, Annie; Trochmann, Maren B. & Drury, Ida (2021) Trauma-Informed Public Management: A Step Toward Addressing Hidden Inequalities and Improving Employee Wellbeing. *Public Administration Quarterly* 46 (3), 238–257.
- Miller, Scott; Hubble, Mark; Chow, Daryl & Seidel, Jason (2015) Beyond Measures and Monitoring: Realizing the Potential of Feedback-Informed Treatment. *Psychotherapy*, 52 (4), 449–457.
- Murray, Christine. E.; Horton, Evette G.; Higgins Johnson, Catherine; Notestine, Lori; Garr, Bethany; Marsh Pow, Allison; Flasch, Paulina & Doom, Elizabeth (2015) Domestic Violence Service Providers’ Perceptions of Safety Planning: A Focus Group Study. *Journal of family violence* 30 (3), 381–392.
- Newland, Rita (2022) Vulnerability and trauma-informed practice: what nurses need to know. *Public Health. British Journal of Nursing* 31 (12), 660–662.
- Oates, Fiona (2023) *Trauma Informed Support and Supervision for Child Protection Professionals. A Model for Those Working With Children Who Have Experienced Trauma, Abuse and Neglect And Their Families*. Abingdon: Routledge.
- Owens, Lauren; Terrell, Stephanie; Low, Lisa; Loder, Charisse; Rhizal, Deb; Scheiman, Lisa & Seng, Julia (2022) Universal precautions: the case for consistently trauma-informed reproductive healthcare. *Clinical Opinion. American Journal of Obstetrics & Gynecology*. May 2022, 671–677.
- Partanen, Anni & Savelius-Koski, Eija (2023) *Aikuissosiaalityön käsikirja. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 53*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Payne, Malcolm (2020) *How to Use Social Work Theory in Practice. An essential Guide*. Bristol: Policy Press.
- Piippo, Sisko; Hirvonen, Pasi; Husso, Marita & Notko, Marianne (2024) Moraalijärjestysten rajoilla: Väkivallan kohtaaminen ammatillisena toimintana ja rajatyönä sosiaali- ja terveydenhuollossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 89 (2), 113–124.
- Pirkanmaan hyvinvointialue. (2024). Minun tiimini –toimintamalli. <https://www.pirha.fi/ammattilaiselle/ohjeet-ja-toimintamallit/toimintamallit/minun-tiimini-toimintamalli> Viitattu 3.6.2024
- Pohjoisvirta, Riitta (2014) Väkivallan riskien arviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa: Riitta Hannus, Sirkku Mehtola, Lulu Natunen & Auli Ojuri (toim.) *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti* 13. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 133–145.
- Punamäki, Raija-Leena & Isosävi, Sanna (2013) Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman trauma: analyysi vaikutuspoluista ja suojaavista tekijöistä. *Psykologia* 48 (5–6), 417–430.
- Rautanen, Mika; Harald, Kennet & Tyni, Sasu (2023) (toim.) *Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV – vankiväestötutkimus. Raportti 007/2023*. Helsinki: THL.

- Read, John; Hammersley, Paul & Rudegeair (2007) Why, when and how to ask about childhood trauma. *Advances in Psychiatric Treatment* 13, 101–110.
- Research in Practice for Adults (2016) Critical reflection in supervision. *Social Work Practice with Carers*. <https://carers.ripfa.org.uk/train-the-trainer/critical-reflection-tool/> Viitattu 3.6.2024
- Ridley, Charles R., & Shaw–Ridley, Mary. (2010). Termination within the context of culture: A three–phase model. Teoksessa M. M. Leach & J. D. Aten (toim.). *Culture and the therapeutic process: A guide for mental health professionals*. Routledge/Taylor & Francis Group, 201–227.
- Rosqvist, Johan; Björgvinsson, Thörstur; Norling Darcy, C. & Gudmunstdottir (2007) Posttraumatic Stress Disorder. Teoksessa Michael Hersen & Jay C. Thomas (toim.) *Handbook of Clinical Interviewing with Adults*. SAGE Publications, 238–251.
- Rotschildt, Babette (2021) *Revolutionizing trauma treatment. Stabilization, safety & nervous system balance*. Norton.
- Salovaara, Ulla (2023) Rikostaustaisten äitien lasten lastensuojelun asiakkuus kriisikokemuksena. Teoksessa Suvi Raitakari, Timo Harrikari, Maria Hekkala & Minna Kivipelto (toim.) *Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa*. Jyväskylä: SoPhi, 92–117.
- Schroeder, Wilma (2021) *Counseling Activities Workbook: Handouts and Exercises for Working With People*. Winnipeg: ACHIEVE Publishing.
- Shalka, Tricia R. (2024) *Cultivating Trauma–Informed Practice in Student Affairs*. New York: Routledge.
- Shier, Michael L. & Turpin, Aaron (2017) A Multi–Dimensional Conceptual Framework for Trauma–Informed Practice in Addictions Programming. *Journal of Social Service Research* 43 (5), 609–623.
- Siukola, Reetta (2014) *Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkinä päihde– ja mielenterveystyö*. Opas 34. Helsinki: THL.
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1201. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Viitattu 23.5.2024
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. SAMHSA’s Concept of Trauma and Guidance for a Trauma–Informed Approach. HHS Publication No. (SMA) 14–4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014.
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Trauma–Informed Care in Behavioral Health Services. A Treatment Improvement Protocol. TIP 57. HHS Publication No (SMA) 14–4816. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014.
- Sweeney, Angela & Taggart, Danny (2018) (Mis)understanding trauma–informed approaches in mental health.
- Sweeney, Angela; Filson Beth; Collinson, Lucie & Gillard, Steve (2018) A paradigm shift: relationships in trauma–informed mental health services. *British Journal in Psychiatric Advances* 24, 319–333.
- Tarshish, Noam; David, Paula & Krumer–Nevo, Michal (2024) *Social Work Advocacy: Towards a Trauma–Informed Model*. *Clinical Social Work Journal*. Published Online May 2024.
- Trevithick, Pamela (2012) *Social work skills and knowledge: A practice handbook (3rd ed.)* Berkshire: Open University Press.
- Van Buren, Brian R. & Liebman, Rachel E. (2021) Psychological Assessment of Adult Survivors of Interpersonal Violence: Guidelines for Trauma–Informed Evaluation and Treatment Planning. *Journal of Health Service Psychology* 47, 159–165.
- Van der Kolk, Bessel (2014). *Jäljet kehossa: Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla*. suom. Teija Hallikainen. Helsinki: Viisas Elämä Oy.

Vantaa-Kerava -sote: Asukkaan asialla-hanke. Väkivallaton Vantaa-hanke. https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-02/Vakivalta_OPAS_lopullinen.pdf

Vanjusov, Heidi (2022) Saatavilla, mutta ei saavutettavissa? Sosiaali oikeudellinen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä. University of Eastern Finland.

Wade, Derick T. (2009) Goal setting in a rehabilitation: an overview of what, why and when. Editorial. Clinical Rehabilitation 23, 291-295.

Wall, Liz; Higgins, Daryl & Hunter, Cathryn (2016) Trauma-informed care in child/family welfare services. (CFCA Paper No. 37). Melbourne: Child Family Community Australia information exchange, Australian Institute of Family Studies.

Weisner, Lauren (2020) Individual and community trauma: Individual experiences in collective environments. Illinois Criminal Justice Information Authority.

Zhu, Peitao; Lau, Jared & Navalta, Carryl P. (2020) An Ecological Approach to Understanding Pervasive and Hidden Shame in Complex Trauma. Journal of Mental Health Counseling 42 (2), 155-169.